

Πηγή: ΤΑ ΝΕΑ ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΟ **Σελ.:** 168-169 **Ημερομηνία έκδοσης:** 24-05-2019
Επιφάνεια: 1261.29 cm² **Αρθρογράφος:** **Κυκλοφορία:** 24590
Θέματα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΗΛΙΑΣ ΚΑΝΕΛΛΗΣ

Ηταν η πρώτη φορά που ο καθηγητής Σταύρος Τσακυράκης ερχόταν στο γραφείο, συνήθως βαριόταν τον έλεγχο στην είσοδο. Αλλά εκείνη τη μέρα του Σεπτεμβρίου 2010, δεν έστειλε το κείμενο με e-mail, το έφερε στο σπικαί. «Υποσχέομαι ότι δεν θα αλλάξετε τον τίτλο» απαίτησε. Μα ποτέ δεν του αλλάξαμε ούτε γιώτα, πόσω μάλλον τους τίτλους...

Η Ελλάδα έκλεινε ήδη πέντε μίνες Μνημόνιο. Και οι πολίτες αντισέκονταν στην πραγματικότητα. Ήδη κυριαρχούσε στις δημόσιες συζητήσεις ο αντεuroπαισισμός και ο αντιδυτικισμός. Τα κόμματα, πάλιν του ΠΑΣΟΚ, είχαν ήδη υιοθετήσει αντιμνημονιακές θέσεις και η κοινωνία, που μάθαινε ότι το μέλλον θα περιείχε εκτεταμένες περικοπές δημόσιων δαπανών και πολλά μέτρα λιτότητας, μεταξύ των οποίων περικοπή στους μισθούς, έψαχνε ηγέτες για να τους εμπιστευτεί την καθοδήγηση της διαμαρτυρίας. Ήταν εποχή που σε θεωρούσαν τρελό αν δήλωνες ότι στηρίζεις το πρόγραμμα διάσωσης της ελληνικής οικονομίας. Αλλά ο Τσακυράκης ήθελε ρητά να δηλώσει ότι δεν υπήρχε άλλη επιλογή πλν ενός Μνημονίου και των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων που (πίστευε ότι) θα επέφερε. Γι' αυτό επέμενε στον τίτλο: «Ζήτω το Μνημόνιο».

Το κείμενο δημοσιεύτηκε στα «ΝΕΑ», στις 21/9/2010, με αυτόν τον τίτλο. Ο Τσακυράκης υποστήριξε ότι η χώρα είχε ανάγκη από δανεικά για να μπορεί να συνεχίσει να λειτουργεί. «Το Μνημόνιο μας εξασφάλισε ένα τεράστιο δάνειο 110 δισ. ευρώ για τα επόμενα τρία χρόνια και φαίνεται να ήταν ό,τι καλύτερο μπορούσαμε να ελπίζουμε». Εκτιμούσε ότι ήταν η μόνη ρεαλιστική επιλογή, αλλά δεν ήταν μονόδρομος: «Μπορεί να αποφασίζαμε ότι δεν θέλουμε να δανειστούμε άλλο και να ακολουθήσουμε τον δρόμο του Χότζα ή του Kim Il Σουγκ». Αν όμως θέλαμε να επιβιώσουμε ως χώρα, να συνεχίσουμε να ανήκουμε στη δημοκρατική Δύση και να ελπίζουμε σε ένα μέλλον όπου θα έχουμε ανακάμψει οφείλαμε να στηρίζουμε ένα Μνημόνιο. Μάλιστα, έψαξε τον Αντώνη Σαμαρά, τότε αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ο οποίος αντιολογιόταν τη μόνη λογική λύση που μας προσφέρθηκε από τους εταίρους μας στο πλαίσιο μιας δικτικής δημοκρατίας – από τον οποίο ζητούσε να μη φέρεται σαν καιροσκοπός. «Στην πραγματικότητα, όταν κάποιο κράτος φτάνει στα πρόθυρα της κατάρρευσης, το ζήτημα δεν είναι αν θα πονέσει για να ανακάμψει αλλά το πόσο πολύ θα πονέσει και αν θα κατορθώσει να ανακάμψει» προσέθετε. Και έκλεινε την ανάλυσή του λέγοντας ότι αν θέλουμε ανάπτυξη, αντί να λέμε διάφορες ανέφικτες κοινοτοπίες, να συμβιβαστούμε με την πικρή αλήθεια: «Ανάπτυξη δεν θα υπάρξει αν δεν καταφέρουμε να νοικοκυρευτούμε, και αυτό δεν πρόκειται να γίνει από τι μια μέρα στην άλλη χωρίς μόχθο και σκληρή εργασία».

Η ελευθερία του λόγου

Το παραπάνω κείμενο παρέμβασης δεν είναι νομικό. Διαπνέεται όμως από την αυστηρότητα με την οποία συντάσσονται και τα νομικά κείμενα του Σταύρου Τσακυράκη. Συγκροτείται από αδιάσειστα λογικά επιχειρήματα και οδηγείται σε ένα συμπέρασμα το οποίο δεν είναι υποχρεωτικά δημοφιλέ – ένα συμπέρασμα το οποίο, κοπώντας το από την

Το ηθικό παράδειγμα του Σταύρου Τσακυράκη

Ενας συλλογικός τόμος με άρθρα, σημειώματα και συνεντεύξεις του εκλιπόντος καθηγητή Συνταγματικού Δικαίου, που ξεχώρισε στον δημόσιο λόγο με τη συνέπεια και την τόλμη του

απόφαση του χρόνου που μεσολάβησε, έχει απολύτως επιβεβαιωθεί.

Προφανώς, όμως, το άγχος της επιβίωσης δεν απασχόλησε ούτε στιγμή τον Τσακυράκη. Γι' αυτόν, σημασία δεν είχε η πλειοψηφική επιβεβαίωση αλλά η παρέμβαση – ιδίως όταν αισθανόταν ότι την οφείλει, ως μειοψηφία, σε μια κοινωνία το στάτους της οποίας ορίζουν οι πλειοψηφίες. Την τυραννία της πλειοψηφίας ανεδείκνυε συχνά όταν παρενέβαινε σε θέματα ελευθερίας του λόγου, που για τον Τσακυράκη είναι το υπέρτατο δημοκρατικό αγαθό.

Μια από τις πιο αντιδημοφιλείς τέτοιου τύπου παρεμβάσεις του έγινε, ήδη πολύ νωρίς, μέσω της «Αυγής» (19.2/2006), όταν η φεμμερίδα δεν είχε γίνει προπαγανδιστικό φερέφωνο κι ήταν ακόμα βήμα δημοκρατικού διαλόγου), σε ένα κείμενο με τίτλο «Η φήμιση του αιρετικού λόγου καταργεί την έννοια της δημοκρατίας». Τις θέσεις εκείνες εξειδίκευσε ακόμα πιο συστη-

ματικά αργότερα, στις 18/5/2013, όταν δημοσίευσε στο «Βήμα» ένα μνημειώδες κείμενο με τίτλο «Ελευθερία του λόγου και μισαλλοδοξία», όπου υποστήριξε το δικαίωμα ακόμα και στον μισαλλόδοξο λόγο. Έγραφε σχετικά ο Τσακυράκης: «Προσωπικά, δεν έχω καμιά αμφιβολία ότι οι μισαλλόδοξες απόψεις, δηλαδή οι απόψεις που εκφράζουν μίσους άλλους ανθρώπους εξαιτίας κάποιων χαρακτηριστικών τους (της φυλής, του φύλου, των πεποιθήσεων ή των ερωτικών προτιμήσεων), αποτελούν βαθύτατα λανθασμένες ιδέες. [...] Αλλά όπως ακριβώς η διαφωνία ή το λανθασμένο των αντιδημοκρατικών ιδεών δεν αποτελούν επαρκή δικαιολογία για τον εξοβελισμό τους από τον δημόσιο διάλογο, το ίδιο ισχύει και για τον μισαλλόδοξο λόγο, και αυτό δεν αλλάζει αν προσθέσουμε κάποιο επίθετο, αν π.χ. πούμε ότι είναι κακός λόγος». Ο Τσακυράκης πίστευε ότι ο μισαλλόδοξος λόγος δεν χρειάζεται ιδιόχει-

Σταύρος Τσακυράκης **ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**
 Πρόλογος: Κατερίνα Σακελλαροπούλου, Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, επίμετρο: Παναγιώτης Τσιάλλας, εκδ. **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**, Αθήνα 2019, σελ. 347
Τιμή: 16,60 ευρώ

αλλά επιχειρήματα. Και σημείωνε ότι «αν επιδιώξουμε να φιώσουμε κάθε λόγο που έχει δυσάρεστες επιπτώσεις σε κάποιον, στην πραγματικότητα ανάγουμε τη σιωπή ως βασική αρχή της κοινωνικής οργάνωσης (κρείττον το σιγάν)».

Ηθικό παράδειγμα

Φεγγαροπρόσωπος, ανοιχτός, απλός, φιλικός – αυτός ήταν ο καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου στη Νομική Αθηνών Σταύρος Τσακυράκης. Καλαμουργιτής αλλά και απαιτητικός. Ενας χαρακτήρας που θεωρούσε ότι η ζωή μας οφείλει να διέπεται από απόλυτη συνέπεια στην πίστη μας – πίστη πρωτίτως στη δημοκρατία και στους κανόνες της. Ηθικό παράδειγμα, δεν δίστασε να επικρίνει «επί πολιτκαντισμό» την πρόεδρο του Αρείου Πάγου Βασιλική Θάνου, η οποία όσα επικεφαλής του ανώτατου δικαστηρίου έστειλε αντιμνημονιακά μηνύματα σε ευρωπαϊούς

Από το αποχαιρετιστήριο μάθημα του Σταύρου Τσακουράκη στη Νομική Αθηνών

Σταύρος Τσακουράκης: η διαρκής ευαισθησία του ήθους

συναδέλφους της. Για εκείνη την επίκριση, ο Τσακουράκης μνησθήκε από τη δικαστικό. Ήταν ακόμα μια ευκαιρία για εκείνον, να δώσει ένα ηθικό μάθημα συνέπειας. «Θεωρώ [τη μίνυση] κατά κάποιον τρόπο αναπόφευκτη συνέπεια των αγώνων που έχω δώσει στη ζωή μου» έγραψε σχετικά ο καθηγητής.

Λίγους μήνες μετά τον θάνατό του (ο Σταύρος Τσακουράκης πέθανε στις 21 Ιουλίου 2018), φοιτητές και φίλοι του συνέλεξαν κείμενά του δημοσιευμένα στον Τύπο (πολλά και σε αυτή την εφημερίδα), στο Διαδίκτυο ή ανακοινώσεις του σε συνέδρια σε έναν τόμο. Οξυδερκής, διεισδυτικός, ακέραιος, ανεξάρτητος, αυστηρός αλλά και παιγνιώδης ταυτόχρονα, ο λόγος που ξεπροβάλλει από αυτό το βιβλίο, όπως γράφει στο εισαγωγικό της σημείωμα η πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας Κατερίνα Σακελλαροπούλου, εξηγεί γιατί ο Τσακουράκης έδωσε νόημα στις ζωές του και φώτισε τις δικές μας ζωές.